

A photograph of a man in a dark and light plaid shirt holding a young girl. The girl has blonde hair in pigtails with pink ties and is wearing a red long-sleeved shirt under blue denim overalls. She is laughing joyfully and pointing her right hand towards the camera. The man's hands are visible, supporting her from behind and the sides.

Far gjør

– perspektiver på menn og omsorg i Norge

Temahefte fra Reform – ressursenter for menn

Nr 2 (2008)

reform

RESSURSENTER FOR MENN

Innhold

Innledning	3
Fenomenet	3
Antallet	5
Starten	6
Balansen	8
Nytten	10
Mangfold	12
Brudd	13
Trøbbel	15
Omsorgen for egne foreldre	16
Konklusjonen	17
Kilder	18

Innledning

Er menn gode omsorgspersoner? Er fedre blitt mer eller mindre viktige i dag? Hvilke konsekvenser får et økende antall samlivsbrudd for (de) nye farsroller? Hvordan påvirkes ulike farsroller av et økt mangfold i måter å organisere familie på?

Dette er noen av de spørsmål *Reform – ressursenter for menn* er blitt stilt overfor gjennom sin funksjon som kunnskapsmiljø om menn og likestilling, med et uttalt fokus på menn og omsorg. Spørsmålene er blitt stilt både fra media, fagmiljøer og enkeltpersoner.

Å fange inn farskapet av i dag

Publikasjonen *Far gjør – perspektiver på menn og omsorg* er Reformers bidrag til en utvidet diskusjon om fedre i Norge anno 2008. Publikasjonen vil gi leseren innfallsvinkler til nye fortellinger om fedre, fedres engasjement og fedres aktivitet knyttet til omsorgsoppgaver. Publikasjonen vil fremme et livsløpsperspektiv på omsorg som mannlig aktivitet. Reform fokuserer på omsorgsoppgaver som kan være relatert til egne barn og andres barn, men også til egne foreldre eller andre nærstående personer. I publikasjonen opererer vi med et utvidet omsorgsbegrep. Reform løfter inn perspektiver og dimensjoner vi definerer innunder menns omsorg – eksempelvis oppfølging av barns fritidsaktiviteter, deltakelse på foreldremøter og fedres egenomsorg – som vanligvis ikke knyttes til begrepet omsorg.

Nyere forskning om fedre og farskap viser entydig at farsrollen er inne i en omfattende transformasjon, samtidig som fordelingen av omsorgsoppgaver mellom menn og kvinner fortsatt i stor grad følger et tradisjonelt kjønnsmonster – kvinner tar fortsatt hånd om omsorgen for små barn mens menn sikrer ytre rammevilkår for familien. Dette er et paradoks Reform vil fremheve som en stor utfordring for hele kunnskaps- og praksisfeltet knyttet til menn og likestilling.

Eksisterende nøkkeltall og forskning vil presenteres i publikasjonen der det er relevant, og der eksisterende kunnskap er tynn, vil publikasjonen gjenspeile dette. Vårt kunnskapsgrunnlag for denne publikasjonen er todelt – vi tar utgangspunkt i eksisterende kunnskap og statistikk, og vi bruker materiale hentet fra henvendelser til Reform i perioden fra 2002 til 2008. Dette er henvendelser som i stor grad kan knyttes til diskusjonen om menn og omsorg. Spørsmålsstillingene i publikasjonen er ført i pennen av Reform på vegne av mange av de menn som har tatt kontakt med senteret.

For å belyse refleksjoner og kommentarer knyttet til utøvelse av farskap i Norge, har Reform foretatt stikkprøver i tre norske kommuner over en toukers periode høsten 2007 – i samarbeid med en større fødselsklinikk, en åpen barnehage, en barnehage med to avdelinger, en helsestasjon og en barne- og ungdomsskole. Vi har kartlagt fedres deltakelse knyttet til egne barn i perioden, og resultatene brukes som illustrasjoner til diskusjoner om menn og omsorg i publikasjonen.

Fenomenet

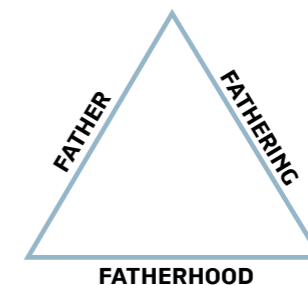
Hva vil det si å være far i dag? Hva vil det si å ta vare på familien? Hvilke idealer er det som styrer menns valg og handlinger knyttet til å være far i dag? Farsroller er i utvikling, og utviklingen skjer i takt med mannens endrede oppgaver både i familien og i samfunnet for øvrig. Det å være far i 2008 er ikke styrt av de samme kulturelle og sosiale betingelser som tidligere. Spørsmålene er mange, varierte og reises av menn i kontakt med Reform.

Farskap er tid

Gode fedre er nærværende i sine barns liv, bryr seg om barn og bruker tid sammen med dem. Reform mener at fedre og fedres omgivelser bør arbeide for en bedre balanse mellom inntektsarbeid og samvær med egne barn. Vi vil påstå at tid med egne barn bør prioriteres, og at det i større grad må tilrettelegges for dette fra myndigheters og arbeidsgiveres side. Reform vil betone at det handler om kontinuitet i tid – ikke kun «kvalitetstid», men tid målt i timer, dager og år.

Farskap er aktivitet

Sosiologene Barbara Hobson og David Morgan (2002) har utviklet en modell hvor de tenker seg ulike diskurser knyttet til farskap i tre dimensjoner – *father*, *fatherhood* og *fathering*. Reform mener denne modellen kan anvendes i debatten rundt farsroller. Tenkningen kan illustreres i følgende modell:

Begrepet *father* knytter an til individet far – biologiske aspekter, juridiske rettigheter/plikter som følge av disse og ikke minst ulike kulturelle forestillinger knyttet til fedre. Vi får informasjon om innholdet i begrepet *father* gjennom å lytte til historier fra fedre. Begrepet knytter seg til noe man er på et individuelt nivå.

De kulturelle kodene knyttet til det å være far er kjennetegnet av normer og vurderinger omkring fedres rettigheter, plikter og status. Innenfor begrepet *fatherhood* ligger normative diskusjoner om gode/dårlige fedre og godt/dårlig farskap sett i lys av mødre og barn. Det er innenfor disse rammer farsroller vanligvis drøftes.

Begrepet *fathering* peker på landskapet mellom det å *være* og det å *gjøre*, en kombinasjon av ulike identiteter og sett av praksiser. Det er i første rekke knyttet til aktiviteter og identiteter som er avgjørende for barns velbefinnende, men ikke nødvendigvis direkte. At en far ber om foreldrepermisjon faller inn under begrepet *fathering*. Reform vil oversette begrepet med god fedring.

Farskap er fortellinger

Familieterapeut Jim Sheehan (1999) har utviklet et interessant perspektiv innenfor narrativ og systemisk familieterapi. Han opererer med begrepet *shadowing* i sin kliniske tilnærming. Gjennom å påpeke viktigheten av å utvide fortellinger trekker Sheehan paralleller mellom terapi og det å være turist. Vanligvis følger turistene de merkede løypene i turistkartet, og går gjerne i hovedgaten der severdighetene er flest. Nyttet av å utforske ukjente sidegater er noe av det Sheehan fremhever som avgjørende også for opplevelsen man sitter igjen med etter en terapi. Hvis klient og terapeut legger til side kartet, går gate opp og gate ned og undersøker utforskede grender i klientens liv, vil det kunne føre til nye og berikende fortellinger.

Reform undersøker og løfter fram måter å være far på som ellers får liten eller ingen oppmerksomhet. Vi kaster lys over noe av det som særpreger fedres bidrag til barneomsorg til forskjell fra mødres. Med andre ord – hva er fedres eget bidrag til dagens fedreroller?

Farskap skapes innenfor gitte rammer

Ulike fedre og barn har ulike rammer for utformingen av sin relasjon og sitt samvær. Noen rammer er av kulturell karakter – hva som forventes av foreldre, fedre og mødre. Noen rammer er av juridisk karakter, i form av lovverk og offentlige omsorgsordninger som i utgangspunktet er tenkt å skulle favne alle foreldre eller flest mulig. Rammene er med på å forme farskap og fedres forståelse av hva det vil si å være far. Reform arbeider aktivt for at offentlig politikk for foreldre og barn retter seg i like stor grad mot menn som kvinner. Samt at politikk spesielt myntet mot fedre og barn utformes der det er hensiktsmessig.

Farskap er hverdag

Farskap er hverdag – hvordan fedre og barn i familiers hverdag ser ut i forbindelse med aktiviteter og gjøremål. Fra det trivielle som henting i barnehage til organisering av jul og bursdager. Eksisterende nøkkeltall og forskning kan gi et glimt inn i denne hverdagen. For Reform er det viktig å løfte fram eksisterende kunnskap om hverdagsaktiviteter, og etterspørre kunnskap der denne er mangelfull.

Farskap er mangfold og variasjon

Ny kunnskap om ulike måter å utøve farskap på står sentralt i diskusjonene omkring farsrollen. Modellene for det ideelle farskap er mange, og det er i dag fullt mulig å «shoppe» farsroller innenfor et bredt spekter av alternativer. Biologi og kjønnsstradisjonelle føringer er ikke lengre de eneste premisseleverandørene i forhold til farskap. Nye familiemønstre, genteknologi og økt likestilling er eksempler på strukturer som forløser farskap i nye former.

Antallet

De fleste tall vedrørende farskap er i dag knyttet til familiesituasjon eller velferdsordninger. Hvor mange menn vi snakker om når vi diskuterer farsroller eller fedres rettigheter og plikter i et likestilt Norge tallfestes ikke. Vi vet hvor mange barn som fødes, antall adopsjoner, antall familier som lever med og uten barn og antall skilsmisser. Men hvor mange er de egentlig, fedrene vi snakker om når farskapet diskuteres?

Hvor mange fedre?

Når vi snakker om menn og omsorg i et farsperspektiv, faller det seg naturlig å forsøke seg på en tallfesting. Hvor mange fedre finnes det i Norge i dag? Hvem regnes som far? Hvor mange menn blir fedre i løpet av et år? Dette er spørsmål som har statistiske, juridiske og samfunnsmessige aspekter ved seg, og vi vil her knytte spørsmålene til et omsorgsperspektiv relatert til menn.

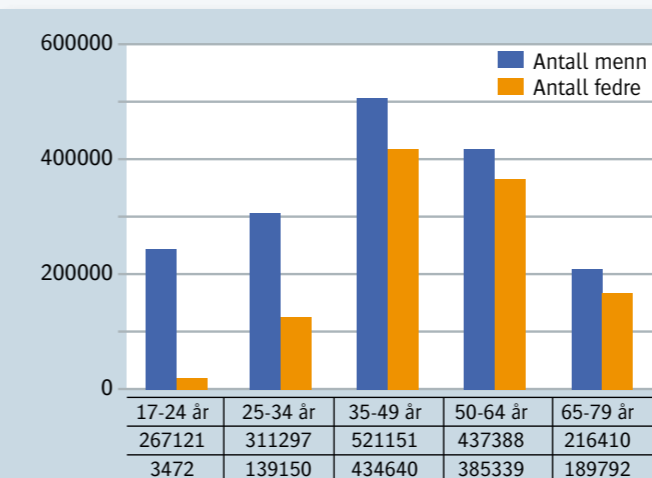
Fastsettelse av farskap

Hvordan vet en mann at han er far? Som mann er det fullt mulig å være far uten å vite det. Ifølge barneloven regnes fortsatt en mann som er gift med barnets mor ved fødsel automatisk som barnets far (pater est-regelen). En mann som er registrert i folkeregisteret som samboer med barnets mor ved fødsel, kan vedkjenne seg farskapet uten medvirkning fra moren. For øvrig kan farskap vedgås skriftlig eller ved personlig fremmøte hos blant annet folkeregisteret. Farskap kan også fastsettes ved dom, for eksempel etter DNA-analyse. Dette er sentrale rammevilkår som direkte influerer på fars omsorg.

Per 1. januar 2007 hadde 608 701 familier i Norge barn fra 0-17 år. Det var 1 085 800 barn under 18 år her i landet. Om lag 23 prosent av befolkningen er dermed barn under 18 år.

Av disse var det 17 prosent som hadde samboende foreldre. Tilsvarende andel i november 2001 var 15 prosent. Blant de som bodde med begge foreldrene, har andelen med samboerforeldre økt, mens andelen som bodde med gifte foreldre, har gått ned.

Enslige fedre med barn til og med 5 år utgjorde 2 795 familier, mens enslige fedre med barn mellom 6 og 17 år utgjorde 19 821 familier. Tilsvarende tall for mødre er 33 905 og 73 286. (SSB 2007).

Hvem er fedre?

Når det gjelder gjennomsnittlig fødealder for fødsler totalt vet vi gjennom tall fra 2004 at den ligger på 30,2 år for kvinner og 33,2 år for menn. For førstegangsfødende kvinner var gjennomsnittsalder 28 år i 2006. Tilsvarende tall for menn finnes ikke. Av figur 1 ser vi at menn i aldersgruppen mellom 17 og 24 år naturlig nok er sønner, mens svært få selv er fedre. I gruppen mellom 25 og 34 år jevner dette seg noe ut, men ikke før de kommer opp i mot fylte 35 år er det en overvekt av menn innenfor aldersgruppen som selv er fedre.

Færre menn blir fedre

Det fødes flere barn i Norge enn på lenge. Antallet levendefødte barn i Norge 2006 var 58 550 (SSB 2008). Statistisk sammenlikning viser dog at det er færre menn som blir fedre i dag enn tidligere. I en artikkel basert på tall fra Statistisk sentralbyrå slår forsker Kari Skrede (2005) fast at høyt utdannede menn med høy inntekt har større sannsynlighet for å bli fedre før de er 40 år. Barnløsheten ved 40-års alder har økt mye mer for menn enn for kvinner. Drøye 25 prosent av dagens menn i 40-årene er barnløse. Andelen barnløse menn stiger, og andelen barnløse menn er i dag høyere enn andelen barnløse kvinner innenfor alle aldersgrupper.

Er det grunn til bekymring? Hvordan ser situasjonen ut om 30 år? Resultatet av et krympende farskap, det vil si at færre menn blir fedre, kan være et fremtidsscenario der hver fjerde mann over 70 år sitter ensom uten verken barn eller nettverk. Blir dette menn som blir liggende i sykehjemmets korridorer uten pårørende til å løfte problemstillingen?

Estimat antall fedre i Norge 2007

Figur 1 viser hvordan vi kan estimere det totale antallet fedre i Norge per 1.1.2007 til totalt 1 152 393. Utregningen er basert på data fra Barne- og likestillingsdepartementets survey blant norske menn og kvinner om likestilling og livskvalitet. Andelen menn som oppgir at de har egne barn innenfor alderskategoriene, kobles med tall fra befolkningsstatistikken om antallet menn innenfor de samme kategoriene. (SSB Befolkning, Holter m.fl. 2007).

Starten

Å sette graviditet og fødsel inn i et mannsperspektiv er noe som lett kan provosere enkelte miljøer. Relasjonen mellom mor, barn, jordmor og livmor er kanskje den viktigste premiss-leverandøren innenfor dagens svangerskaps- og barselomsorg. Blir den tette forbindelsen mellom mor og barn utfordret ved å innta et mannsperspektiv på graviditet og fødsel?

Fra mann til far

Menn blir i dag fedre først ved barnets fødsel. Fødselen er for mange menn den ene, skjellsettende hendelsen hvor de framfor noen annen situasjon *blir* far. Fødselen er i dag blitt en relasjonell hendelse mellom mor og far, der hvor den tidligere mer var å betrakte som en medisinsk situasjon for mor på sykehus. Spissformulert er det både et barn og en far som fødes – mens mor allerede er mor. Er far ved fødselen hjelpelos eller finnes det et intuitivt farskap?

Samværet med barnet og samspillet i den nye familien den første tiden etter en fødsel er i økende grad arenaer hvor menn lærer å bli far. Den nye familien finner sine nye roller etter nye behov. Dette er en viktig omstilling som for mange par byr på store utfordringer. Reform vil påstå at svangerskapsomsorgen i dag i liten grad har systemer som bidrar til å forberede den blivende familien på denne omstillingen, kanskje spesielt i forhold til far og det som venter ham etter fødsel. I motsetning til adopsjonsprosesser og forberedelser forbeholdt fosterforeldre, inkluderer fedre i liten grad i svangerskapsomsorgen. Det er nødvendig å spørre seg om fødselsforberedende tiltak innenfor helsevesenet i dag kun er forbeholdt mor.

Graviditet

Helsestasjoner utfører i dag kontroll av flere gravide enn tidligere. I følge tall fra Statistisk sentralbyrå fulgte norske helsestasjoner i 2001 opp 37 600 gravide, mens dette antallet hadde økt til 41 800 i 2005 (Kjelvik 2007). Det har ikke vært like store endringer i antallet fødte per år i samme periode.

En undersøkelse TNS Gallup gjennomførte for Sosial- og helsedirektoratet i 2003, viste at hele 9 av 10 kvinner var fornøyde med hvordan svangerskapskontrollene ble lagt opp i forhold til deres behov (TNS Gallup 2003). Menn var mindre fornøyde. Bare halvparten

av blivende fedre i undersøkelsen syntes kontrollene møtte deres behov som fedre. 64 prosent av fedrene oppga at de deltok på en eller flere kontroller under graviditeten.

Hver fjerde far deltar på fødselsforberedende kurs

Til tross for den økende hyppigheten av helsekontroller under graviditet, er det færre i dag enn før som deltar på kommunale fødselsforberedende kurs. I 2005 var det til sammen omkring 7 400 gravide som gjennomførte kurs i kommunene (Kjelvik 2007). Statistikken forteller ingenting om menns deltakelse, og hvor mange menn som deltar på fødselsforberedende kurs finnes det dermed ingen tilgjengelig informasjon om. I den nevnte undersøkelsen fra Sosial- og helsedirektoratet rapporterte hver fjerde blivende far/partner om deltakelse på fødselsforberedende kurs.

Antallet levendefødte barn i 2006 var 58 545. Det er ca. 1 800 flere enn i 2005. Antallet adopsjoner i 2006 var 890, hvorav 138 stebarn og 752 andre. Antallet barn plassert i ordinære fosterhjem i 2005 var 4850. (SSB 2007, Bufetat 2007).

Mange fryser fortsatt hånlig når de hører om menns fødselsdepresjoner. Er det bildet av menn eller kvinner som trues av dette? Far som sekundærperson og støttespiller ved kvinners graviditet og fødsel står for fall, og den nye faren som likeverdig deltaker melder seg på banen.

Fødsel

Hvor mange fedre er det som deltar på fødsel? Anslag fra ulike fagmiljøer i Norge antyder oss at mellom 95 og 99 prosent av alle fedre deltar ved deres barns fødsel. Dette stemmer godt overens med undersøkelser fra andre nordiske land. Der far ikke deltar forklarer man det gjerne med at far er forhindret av ulike kulturelle, geografiske eller helsemessige årsaker.

Etter 25 år som jordmor vil jeg si at 99 prosent av fedrene er med på fødsel. Der de ikke er med er det ofte fordi de er forhindret.

Jordmor til Reform i forbindelse med forespørsel om å måle fedres deltakelse.

I Norge føres det ingen offisiell statistikk over fedres deltakelse ved fødsel. Reforms gjennomførte stikkprøve ved en av landets største kvinneklinikker, viser at far deltar helt eller delvis ved 170 av totalt 182 fødsler innenfor perioden på to uker. Dette utgjør 93 prosent og bekrefter langt på vei bildet av fødsel som et felles prosjekt for mor og far.

Far – en person å inkludere

Reform mener at svangerskapsomsorg og helsevesen i alt for liten grad lykkes i å inkludere far som forelder fra starten av, nemlig starten av graviditeten. Det må i langt større grad tilrettelegges for fødselsforberedende tiltak som inkluderer fedre uavhengig av mors og fars sivile status. Dette kan gjøres gjennom å stille konkrete krav til innholdet vedrørende fedre i de ulike kommunale tiltak rettet mot blivende foreldre.

Stikkprøver foretatt ved en kommunal helsestasjon og en åpen barnehage i Akershus viser at det i løpet av en to ukers periode høsten 2007 var 112 barn til helsekontroll ved helsestasjonen. 89 av disse ble fulgt av mor, 20 ble fulgt av mor og far, og 3 ble fulgt av far alene. I en åpen barnehage i samme kommune var det besøk av 89 barn i perioden. 82 ble fulgt av mor, 4 av begge og 3 barn ble fulgt av far.

Balansen

Småbarnsperioden og balansen mellom arbeidsliv og familieliv har endelig fått fokus som fortjent. Med dette mener Reform at omsorgspolitikken endelig har begynt å angå menn. Tidsklemme og karrierevalg blir på denne måten fullt mulig å diskutere over fotballpilsen en lørdag ettermiddag, uten at det må dekkes over med en dårlig spøk om hva man sier til kona. Menn lurer på hvilke rettigheter og muligheter de har overfor arbeidsgivere, og knytter det til det å være far.

Brutte løfter

Mange menn som får barn i 2008 har all grunn til å være skuffet over den sittende regjering. Statsbudsjettet for 2008 ga ikke rom for noen økning av fedrekvoten. Majoriteten av fedre som per i dag ikke har selvstendig rett til foreldrepermisjon har også grunn til å være skuffet. Nå får selvstendig næringsdrivende fedre full foreldrepenget, mens selvstendig opptjeningsrett for fedre generelt fortsatt er neglisjert.

Far må på banen

Skjevheter i regelverket hindrer fortsatt mange fedre fra å ta ut pappa-permisjon. Fedres opptjeningsrett til foreldrepenget er fremdeles relatert til mors situasjon. I praksis betyr det blant annet at mange fedre ikke har rett til å ta ut fedrekvoten hvis mor ikke har hatt full opptjening av egne foreldrepenget. Når far ønsker å motta foreldrepenget utover perioden med fedrekvoten, er det fortsatt et vilkår at mor er i arbeid, utdanning eller på grunn av sykdom er helt avhengig av hjelp for å ta seg av barnet.

Det er i dag et krav fra et økende antall likestillingsaktører at fedres rettigheter knyttet til omsorgspermisjon må bedres. Mannspaneletts første uttalelse i oktober 2007 anbefaler en likeverdig omfordeling av rettigheter knyttet til omsorgspermisjon, og anbefaler en tredeling av permisjonstiden og at fedre sikres selvstendig opptjeningsrett til foreldrepenget (Mannspanelet 2007). Reform støtter anbefalingen om en slik tredeling og selvstendig opptjeningsrett.

Arbeidsgiveres negative holdninger til menn i fødselspermisjon er ytterligere en faktor som begrenser fedres muligheter til å ta ut pappa-permisjon. I følge svenske undersøkelser viser det seg at hver tredje storbedrift motarbeider fedres uttak av foreldrepermisjon. Hvordan det ser ut i Norge vet vi ikke, men det er svært få bedrifter som aktivt stimulerer fedre til å ta ut permisjon. Noen bedrifter har dog oppdaget at fornøyde medarbeidere er gode medarbeidere. Hvordan kan bedrifter tilrettelegge bedre for at ansatte fedre kan balansere rollen som arbeidstaker med rollen som far? Finnes det gode verktøy for dette i dag?

Arbeidsliv og familieliv i konflikt

20 prosent av sysselsatte menn oppgir at de opplever nokså ofte eller meget ofte at kravene fra arbeidet går utover kravene fra familien, mens 15 prosent av sysselsatte kvinner rapporterer det samme (Aagestad 2007). Dette kan forklares med at kvinner opplever

mer forståelse i arbeidsmiljøet, større grad av fleksible arbeidstidsordninger og mer støtte fra nærmeste familie i forhold til familietsituasjonen.

Foreldrevennlige arbeidsplasser

Microsoft Norge ble utpekt til årets mest foreldrevennlige arbeidsplass i 2007 (Gullriset 2007). Microsoft vant på grunn av sin offensive satsing på fedre. Blant annet gis det tilbud om en «pappa-pakke» med inntil seks måneders permisjon med 100 prosent lønn, samtidig som fedre oppfordres til å ta lengre permisjon enn den ordinære fedrekvoten på seks uker. Flere bedrifter må innse at det lønner seg å investere i ordninger som gjør det mulig å balansere familieliv med karriere, også for menn. Reform støtter bedrifter som tilrettelegger for en bedre balanse mellom arbeid og familieliv, spesielt i et mannsperspektiv.

Likestillingsperspektiv på småbarnsperioden

Fedrekvoten er ment å være likestillingsfremmende gjennom å gi både mor og far bedre muligheter til å kombinere arbeidsliv og familieliv. Ved å øremerke deler av permisjonen til fedre, gis et signal om at de er viktige omsorgspersoner. Videre fremheves det at barn har behov for nær kontakt med begge sine foreldre. Fedrekvoten begrunnes dermed også ut ifra *barnets beste*. I tillegg vektlegges det at pappapermisjonen kan bidra til å endre menns maskulinitet på en positiv måte.

Et likestillingsperspektiv fremmer viktigheten av å finne en god balanse mellom arbeidsliv og familieliv. Dette vil tjene alle parter – samfunn, arbeidsgivere, menn, kvinner og barn.

Lettest for fedre å ta seg fri fra jobb

Tall fra SSB sin arbeidskraftundersøkelse fra 2005 viser overraskende nok at 83 prosent av sysselsatte fedre med barn under 15 år normalt har mulighet til å møte senere på arbeid eller gå tidligere av familiemessige grunner (Lohne 2006). For mødre er andelen kun 70 prosent. Flere menn har også mulighet til å organisere arbeidstiden slik at de kan ta seg fri hele dager på grunn av familien. 82 prosent av mennene har denne muligheten mot 71 prosent av kvinnene.

Fedre tar seg også mer fri når skole og barnehage er stengt. Tallene viser at det er langt vanligere blant fedre å ta seg fri fra jobb når skole eller barnehage er stengt, enn blant mødre. 47 prosent av sysselsatte

fedre har tatt seg fri de siste 12 månedene av slike grunner, mot 33 prosent av mødre. Forskjellen mellom kjønnene er like stor dersom vi bare ser på personer som faktisk har mulighet til å organisere sin arbeidstid så de kan ta fri hele dager av familiehensyn.

Å være hjemme fra jobb på grunn av sykt barn er imidlertid relativt jevnt fordelt mellom kjønnene. Litt over 60 prosent av foreldre med barn under 15 år har tatt seg fri noen timer eller dager siste 12 måneder på grunn av sykdom eller akutte situasjoner i familien. Men det er også en noe større andel menn enn kvinner som har denne type fravær.

Far vil på banen

Det er åpenbart slik at fedre ønsker mer tid sammen med sine barn, spesielt i småbarnsperioden. Erfaringene tyder på at når rammene vel ligger til rette for det, finner fedre muligheter til å forhandle seg fram til mer tid med små barn. Utnyttelsesgraden av fedrekvoten er et godt eksempel på dette. Men det må som sagt forhandles innenfor rammen av eksisterende velferdsordninger, arbeidsforhold og hjemmesituasjon. Det betyr forhandlinger med samfunn (velferdsordninger), arbeidsgivere og partner. Fedre er dyktige forhandlere, men de trenger bedre forhandlingsgrunnlag i form av rettferdige velferdsordninger.

Flere fedre tar lengre pappaperm i Norge

I 2006 var det 35 827 menn med foreldrepenget, en økning på 750 fra 2005.

Sju av ti fedre har tatt ut pappaperm i fem uker eller mer viser nye tall fra NAV. Det er også stadig flere fedre som tar ut mer enn de seks obligatoriske ukene, og det er de eldste fedrene som tar lengst permisjon.

I 1. halvår 2007 var det 18 487 menn med foreldrepenget ved fødsel, en økning på 1 037 fra 1. halvår 2006. Dette må ses i sammenheng med at året 2006 hadde høyeste fruktbarhet siden 1991. Fra 1. halvår 1998 til 1. halvår 2007 økte antall menn med foreldrepenget med 25 prosent.

Hoveddelen av fedrene tar ut foreldrepenget i løpet av siste del av foreldrepengeperioden. Dette ser vi ved økningen av fedre

med 5 ukers foreldrepengeperiode. Andelen med 5 uker økte fra 20 til 39 prosent fra 1. halvår 2006 til 1. halvår 2007. Regelendringen fra 1. juli 2006 har også begynt å virke; 1. halvår 2006 var det knapt 1 prosent menn med 6 uker, mens andelen i 1. halvår 2007 var nærmere 15 prosent. Man regner med at effekten av regelendringen i 2006 vil forsterkes i løpet av 2007 og 2008.

Det er stor forskjell på lengden av foreldrepengeperioden innen de forskjellige aldersgruppene. Hovedsakelig er det slik; jo eldre mann, desto lengre foreldrepengeperiode. Gjennomsnittlig har 70 prosent menn 5 uker eller mer. I aldersgruppa 20-24 år har 58 prosent av mennene 5 uker eller mer, mens blant menn i aldersgruppa 35-39 år har 73 prosent 5 uker eller mer. (NAV 2007).

Nytten

Hvordan barn gjør bruk av sine foreldre og eventuelle kjønnsforskjeller i forhold til dette, vet vi i dag svært lite om. Her mangler vi kunnskap. Som et ressurscenter for menn vil vi etterlyse slik kunnskap, fra et barneperspektiv og med et spesielt fokus på fedre – som lekekamerat, arbeidskamerat, trygt punkt i tilværelsen, pengesekk, matpakkesmører, handyman, historieforteller, taxisjåfør – alle høyst interessante oppgaver i diskusjoner om likestilling og menn som omsorgspersoner.

Fedres bruk av tid

Tidsbruksundersøkelser fokuserer på voksne menn og kvinner i forhold til generelle parametere som søvn, inntektsgivende arbeid, husarbeid, omsorgsarbeid og fritid. Fraværet av koblingsmuligheter til omsorgsaktivitet knyttet til barn, utover hva vi tradisjonelt definerer inn i omsorgsbegrepet, er påtagelig. Og det er uheldig i et likestillingsperspektiv. Reform mener det resulterer i store kunnskapskrater vedrørende innholdet i foreldres engasjement rundt egne barn, og at manglende kunnskap om dette bidrar til å opprettholde et stereotyp bilde av fedre.

Kvalitative fortellinger om fedres omsorg kan tillegges større betydning hvis de følges opp med kvantitative data. La oss antyde hva som kan ligge i et slikt materiale gjennom et svar på Reformers forespørsel om hvorvidt en større idrettsklubb på Østlandet hadde tall knyttet til fedres engasjement i klubben.

«Vi har ikke en slik oversikt, og det vil innebære et betydelig kartleggingsarbeid å framskaffe en korrekt oversikt. Imidlertid kan jeg si følgende – vår organisasjon har 902 registrerte medlemmer. Av disse er ca. 400 i kategorien barn/ungdom som har foreldre som følger opp på treninger/kamper. Ved fratrekk for at noen av disse er søsken, kan vi si at gruppen representerer 300 familier. Andelen fedre som følger opp disse barna/ungdommen vil jeg anslå til 70 prosent, dvs. 210 fedre. I snitt er hver av disse fedrene aktive i forhold til oppfølging 4 timer pr. uke (treninger, konkurranser, tillitsverv, dugnader).»

Hvem gjør hva?

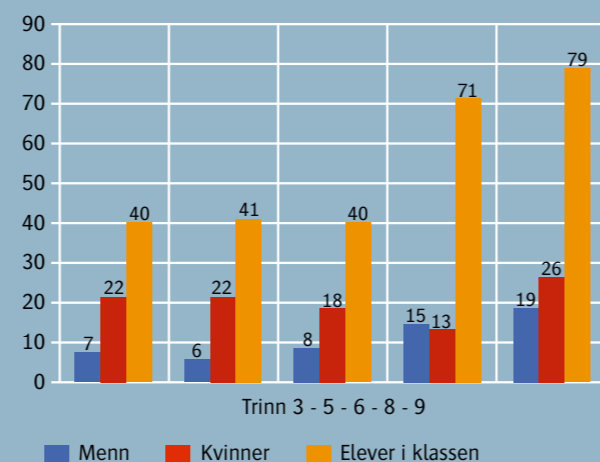
Flere likestillingsaktører hevder at fedre i for liten grad engasjerer seg i sine barns skolegang når det gjelder oppfølging på foreldremøter og samtaler. Hvordan ser dette bildet ut i 2008? Henger fedres mønster for oppfølging sammen med barns alder, eller er det andre faktorer som spiller inn?

Våre stikkprøver indikerer at det stort sett er mor som leverer barn i barnehagen, mens begge foreldre i større grad veksler på å hente.

Stikkprøver foretatt ved en kommunal barnehage i Oslo med to avdelinger (0-3 år og 3-6 år) gir et bilde av at mor leverer og foreldre veksler på henting. Av totalt 205 leveringer og hentinger i en periode på 14 dager høsten 2007 leverte mødre 125 ganger mens fedre leverte 60 ganger. 20 leveringer ble utført av andre personer. Av hentinger ble 101 utført av mødre, 75 av fedre og 29 av andre personer.

Hvordan ser så bildet ut av fedres kontakt med skolen? I dialogen med skolen gjennom foreldremøter kan det ut fra stikkprøver synes som om fedre involverer seg først mot slutten av ungdomstrinnet.

Deltakelse på foreldremøter etter kjønn

Stikkprøver ved en barne- og ungdomsskole i Østfold høsten 2007 målte foreldres deltakelse ved skolens foreldremøter over en periode på 14 dager. Av totalt 156 fremmøtte foreldre, var det 55 menn og 101 kvinner. En tendens i denne målingen er at andelen fedre er generelt lav men at den øker på ungdomstrinnet.

Andre undersøkelser indikerer det samme. En undersøkelse gjennomført av Fredrikkes Hage (2005) i 2002 blant 10 ungdomsskoler i Nord-Trøndelag, viste at til 68,7 prosent av alle foreldremøter/konferansetimer var det mødrene som kom alene. Begge foreldrene møtte i drøye 9 prosent av tilfellene, mens far møtte alene i 20,6 prosent av tilfellene. Undersøkelsen ble gjennomført på små skoler med lavt elevtall, i kommuner med lavt innbyggertall og uten byer.

Fortellinger om fedres engasjement knyttet til egne barn fremstiller fortsatt menn som ensidig fokusert på fritidsaktiviteter og relativt lite engasjert i barnas helse, sosiale utvikling og skolehverdag. Stikkprøvene kan tyde på at fedre deltar langt mindre enn mødre i kontakten med barnehage og skole, men at de tar større grad av ansvar for oppfølging av barnehagen gjennom henting og av skoledialogen når barn når opp i de øvre ungdomsskoletrinnet. Hvorfor bildet ser slik ut, vet vi imidlertid lite om. Er arbeidssituasjonen avgjørende for hvem som leverer og henter i barnehagen? Opplevs barnetrinnet som mindre viktig for fedre i skolesammenheng? Engasjerer de seg mer på ungdomstrinnet fordi det da skal gjøres viktige valg? Her etterlyser Reform en omfattende kartlegging av kjønnsrepresentasjon som kan gi oss et representativt bilde av hvordan situasjonen ser ut og hvilke faktorer som påvirker mønstre for oppfølging og deltaking foreldre imellom.

Økt tidsforbruk på fritid

Vi bruker omtrent 6 1/2 time på fritidsaktiviteter i Norge ifølge tall fra 2000. Dette er en økning på en time for menn og halvannen time for kvinner siden 1970. Norske menn har om lag en time og et kvarter mer fritid per dag enn menn i Frankrike. Det er bare finske menn som har omtrent like mye fritid som norske menn har. Norske kvinner har mer enn en og en halv time mer fritid enn franske kvinner.

Norge er også det landet hvor tiden til fritidsaktiviteter er likest fordelt mellom kjønnene. Den mest ulike fordelingen finner vi i Slovenia, der kvinnene har 45 prosent av den tiden menn og kvinner har til sammen.

Når det gjelder idrett og friluftsliv, utgjør brukt tid til dette rundt en halv time per dag for både menn og kvinner, og reisetiden tilknyttet aktivitetene ligger rundt en halv time. (SSB 2002)

Barneperspektivet

Hva vet vi om fedres betydning for små barns sosiale utvikling? Selv om vi vet mye om ulike forhold som virker inn på barns utvikling og funksjonsnivå, mangler vi kunnskap om hvordan samspillet mellom barnet, familien og omgivelsene påvirker utviklingen. Mesterparten av det vi i dag vet om disse forholdene baserer seg dessuten på studier av mødre og barn, mens fedre som regel har hatt en statistrolle innenfor denne type utviklingsforskning. Dagens fedre deltar mer aktivt i barnas liv, og bør selvfølgelig inkluderes i forskning om barns utvikling.

Prosjektet *Barns sosiale utvikling* er et av svært få prosjekter hvor fedre deltar på lik linje med mødre. Hvordan er fedres innflytelse på barns tidlige sosiale utvikling? Har samspillet mellom far og barn en annen betydning for barnets utvikling enn samspillet mellom mor og barn?

Dette er noen av spørsmålsstillingene som vil bli belyst gjennom det omfattende forskningsprosjektet *Barns sosiale utvikling*, som nå pågår i Bamble, Tinn, Skien, Porsgrunn og Drammen. Prosjektet gjennomføres i regi av Atferdsenteret, som er tilknyttet Universitetet i Oslo. Over 1000 familier med barn på 5 måneder fordelt på de 5 kommunene blir spurt om å delta i prosjektet som skal gå over fire år.

Mer informasjon om prosjektet finner du på www.barnssosialeutvikling.no

Bekymrede fedre

Flere fedre engasjerer seg i forhold til egne utsatte barn. Landsforbundet Mot Stoffmisbruks støttetelefon melder at de tar imot flere henvendelser fra fedre enn noen gang. Andelen fedre som ringte inn økte fra 12 prosent til 42 prosent første halvår i 2006. Mens tallene for mødre som ringer inn er relativt stabile, har antall fedre som har tatt kontakt nærmest eksplodert. Kan det være en tendens at fedre er på vei til å utøve omsorg også utover det som tradisjonelt har vært vanlig for menn?

Mangfold

Ulike måter å gjøre farskap på bekrefter bildet av at farsroller er i endring. Fokuset på foreldreskapet som uavhengig av seksuell legning er med på å tydeliggjøre behovet for nye ordninger og lovverk i tråd med endringene. Fedre med ulike etniske og kulturelle tilknytninger er en del av Norge i 2008, og er delaktige i utformingen av nye, norske farskap.

Homofile fedre – fortsatt trangt i skapet og lavt under taket?

I debatten rundt moderne foreldreskap viser forskning til at homofile fedre ofte er de som gjør farskap på innovative og nyskapende måter. Kunnskap om nye farsroller hentes ofte fra studier av homofile fedre. Dette er interessant ut fra et mannsperspektiv. Hvordan gjør menn omsorg i andre kjønnskontekster enn den tradisjonelle mor – far konstellasjonen? Hva kjennetegner det innovative og nyskapende farskap? Hva slags effekt har ny kunnskap om annerledes fedring for utviklingen av moderne farskap?

I debatten om hvorvidt lesbiske og homofile skal få fulle adopsjonsrettigheter, har vi gang på gang opplevd utspill i negativ retning som ikke synes basert på den forskning som foreligger. Forskning i dag viser at det er få forskjeller mellom barn som vokser opp med heteroseksuelle foreldre og homoseksuelle foreldre. Selv om rammene for foreldreskapet er ulike, er idealene for hvordan gode foreldre bør være tilsynelatende de samme. En økende andel aktører går fra skepsis til full støtte for homofiles rett til adopsjon, med en argumentasjon bygget opp rundt barnets beste i lys av nyere forskning. Forslaget om en ny, kjønnsnøytral ekteskapslov har vært til høring høsten 2007, og ligger i skrivende stund til behandling i Stortinget. Forslaget åpner for ekteskap mellom to av samme kjønn, med samme rettigheter som ekteskap mellom to av motsatt kjønn, og skaper heftig debatt.

Reform stiller seg fullt og helt bak forslaget om ny kjønnsnøytral ekteskapslov slik det nå foreligger.

Fedre med innvandrerbakgrunn – tradisjonstro eller nyskapende?

Det finnes lite kunnskap om farskap blant menn med innvandrerbakgrunn i Norge. Vi har derfor et begrenset kildegrunnlag for å si noe om minoritetsfarskap i Norge. Reform etterlyser mer kunnskapsutvikling på området, men har forsøkt å samle noe av det vi vet så langt.

Thomas Walle (2005) belyser trekk ved fedres praksiser blant menn med pakistansk opprinnelse i Norge som han har vært vitne til i sine studier av et mannlig cricketlag i Oslo. Walle skriver at blant de mennene han har observert, har farskapet fremstått som en viktig del av mennenes liv. Å være far gir også anerkjennelse blant andre menn. Mennene vier oppmerksomhet og omsorg til både egne og andres barn når de er samlet. Det virker ikke som om det tradisjonelle rollemønsteret hvor mannen er familiens hovedforsørger står som noen motsetning til idealet om at far også skal være en omsørger.

I sin hovedoppgave om innvandrefedre og barneoppdragelse, fant Abdelhaquim Aljarroudi (2001) at noen fedre blir stilt overfor et dilemma når barna begynner på norske skoler. På den ene siden ønsker de at barna skal lære seg norsk og bli integrert i det norske samfunnet. På den andre siden mener mange av mennene at det norske skolevesenet formidler et verdisyn som ikke er i tråd med deres egne verdier og normer. Fedrene opplever dermed både å stå i et interessefellesskap og en interessekonflikt med skolen. Enkelte av fedrene opplever det er vanskelig å være far i Norge. Andre fedre trives godt som barneoppdragere i Norge, selv om de ikke nødvendigvis liker alle sider ved norsk barneoppdragelse.

Aftenposten skrev mot slutten av 2006 om innvandrefedre under tittelen «I Norge triller de gjerne barnevogn». Journalisten intervjuet flere menn med bakgrunn fra relativt kjønnskonservative muslimske samfunn som i Norge triller barnevogn og skifter bleier. Fedrene forteller at de har blitt inspirert av at så mange menn i Norge viser denne formen for praktisk omsorg og engasjement i barnas liv, og mener at den likestillingen mellom kjønnene de hadde hørt om i sine opprinnelsesland blir satt ut i livet her. Religionshistoriker Elise Skarsaune (2006) som har skrevet masteroppgave om maskulinitet blant muslimske menn, kommenterer i artikkelen at nye farskapspraksiser kan ha opphav både i sosial læring i møte med det norske, og i nytolkning av religiøse og kulturelle normer i og fra opprinnelsesland. Men nye omsorgspraksiser ser ut til å utvikles parallelt med et utbredt ideal om far som familieforsørger.

Brudd

Livskvalitet kan ikke knyttes til hva du faktisk har, men til hva du selv synes du har. I et mannsperspektiv kan det derfor synes åpenbart at begrensede muligheter til kontakt med egne barn påvirker egen livskvalitet negativt.

I en undersøkelse om menns og kvinners livskvalitet og likestilling fra 2007 svarer 38,5 prosent av samboende menn at de er redd for å miste kontakten med barna ved et eventuelt samlivsbrudd. Bare 12,5 prosent av samboende kvinner svarer det samme. (Holter m.fl. 2007)

Barns bosituasjon etter samlivsbrudd

Beregninger sier at om lag tjue prosent av alle familier med barn gjennomgår samlivsbrudd. Samlivsbrudd innebærer en stor overgang for både barn og foreldre. Barneloven regulerer forholdet mellom barn og foreldre etter samlivsbrudd. Etter samlivsbruddet bor nærmere 90 prosent av barna med mor. 25 % av barn i Norge bor ikke med begge sine foreldre, og av disse barna er det 9 av 10 som har samvær med far og bor hos mor (SSB 2007).

Får far lov?

I rapporten *Får far lov?* (Reform 2006) blir det undersøkt om noe av denne skjeve fordelingen i forhold til bosted og samvær kan komme av bestemmelser og begrepsbruk i loven. Omsorg og samvær er viktige begreper i barneloven, og brukes i utgangspunktet som om

de var kjønnsnøytrale. I rapporten vises det imidlertid til at begrepernes historikk og daglige praksis knytter dem til mor eller far – eller mer presist: omsorg knyttes fortsatt til mor og samvær knyttes til far. Reform konkluderer med at barnelovens begrepsbruk ikke gir lov til omsorg – bare til samvær.

Frustrerte fedre

Foreningen 2 foreldre (F2F) er en organisasjon som arbeider for å skape trygge familieforhold for barn etter samlivsbrudd. De arbeider blant annet for at barneloven skal inneholde et prinsipp om likeverdig foreldreskap for far og mor, automatisk felles foreldreansvar for foreldre uansett sivilstatus og for trygde- og stønadssystemer som belønner foreldre som samarbeider.

Et mindre antall aktører som arbeider for fedres rettigheter etter samlivsbrudd har de senere årene brukt 7.oktober til å markere sine standpunkter i Oslo. Det har vært arrangert fakkeltog og holdt appeller foran Stortinget. En del av aktørene har pådratt seg et negativt fokus i forhold til måten de fremfører synspunkter på, blant annet gjennom å publisere personopplysninger og personangrep på sakkyndige, advokater og dommere på sine nettsider.

Mannspanelet

I sin første felles uttalelse datert 18.oktober 2007 kommer Mannspanelet med følgende oppfordring til norske fedre og myndigheter:

Mannspanelet vil sterkt oppfordre menn til å ta større ansvar og yte mer omsorg for egne barn i hverdagen.

Forskningen har slått fast at det er til barnets beste å ha størst mulig kontakt med begge foreldrene. Både i familien og eventuelt etter et samlivsbrudd er det viktig å legge til rette for dette. I dag bor for eksempel over 80 prosent av alle barn etter samlivsbrudd sammen med mor mens far får en redusert samværsrett. Dette er en åpenbar skjevhet.

For å få til mer samlet foreldrekontakt krever mannspanelet at norsk lov- og regelverk må endres på viktige punkter:

1. Foreldrepermisjonen må omfordres slik at et likeverdig prinsipp for fordeling av permisjonstiden mellom menn og kvinner ligger til grunn. Et forslag her kan være å tredele permisjonstiden i tre like store deler: én til hver av foreldrene og én som de kan fordele selv.
2. Barneloven må endres slik at den baserer seg på et likeverdig foreldreskap som hovedprinsipp, slik at barna har mulighet til å ha god kontakt, både i hverdagsliv og i ferie, med begge foreldrene etter et samlivsbrudd. Barnets beste må veie tyngst i slike saker.
3. Det bør innføres en trygde- og stønadsordning som belønner samarbeidende foreldre.

Også ut fra et likestillingsperspektiv vil mannspanelet støtte et likeverdig foreldreskap. Dette vil ha positiv innvirkning både på likestillingen i familien og i arbeidslivet.

I saker med voldelige foreldre der barnet ikke ønsker kontakt med voldsutøver etter samlivsbrudd kan prinsippet om størst mulig samvær med begge foreldrene fungere mot sin intensjon, som voldsutøvers rett til kontakt med barnet, på tvers av barnets beste. Dette må det tas hensyn til. Det finnes i dag mye dokumentasjon på skadene barn tar av å være vitne til/utsatt for vold i sin oppvekstfamilie.

(Mannspanelet 2007).

Uttalelsen støttes av Reform – ressursenter for menn.

Fedre i fengsel

Debatten omkring foreldre i fengsel fokuserer som oftest på barna og det tabu og den skam som knytter seg til det å ha foreldre i fengsel. Naturlig nok blir vi fort opptatt av barnas situasjon, og hva som kan gjøres for å bedre deres situasjon. Men hvem fokuserer på fedrene og deres muligheter knyttet til å utøve et godt farskap selv om de sitter inne? Og hva med tiden etter soning?

I en hovedfagsoppgave om fedre i fengsel (Grambo, 2000) hevdes det at fengselsvesenet i liten grad vektlegger mennenes situasjon som fedre. Det påpekes at fengselsvesenet er konservativt og ikke henger med i utviklingen av farsrollen. Det blir dermed en konflikt mellom den tradisjonelle farsrollen som preger fengselsvesenet, og den moderne farsrollen som innebærer å være en aktiv og deltakende omsorgsperson.

Foreningen for Fangers Pårørende har utarbeidet informasjonshefter om barn med foreldre i fengsel, både rettet mot barn og personer i barnas nærhet. Ifølge foreningen opplever hvert år 4000 barn at mor eller far er i fengsel. Fanger som har barn ser det ofte som en dobbel straff å både være i fengsel og miste kontakten med barna sine. Selv om det er mulig å opprettholde kontakten med barna via besøk i fengselet, permisjoner, brev og telefoner, opplever mange innsatte at rammebetingelsene i fengselet vanskeliggjør kontakten. Fengselsoppholdet er ofte forbundet med stor skyld- og skamfølelse.

Trøbbel

Omsorg handler om kompetanse og ikke om evner. I et slikt kompetanseperspektiv ser Reform nødvendigheten av økt kunnskap om ulike mannlige praksiser som står i veien for denne omsorgskompetansen. Gjennom å identifisere mannlige omsorg som et kompetanseområde vil vi lettere kunne sette inn forebyggende og reparerende tiltak. Hvorfor oppsøker ikke menn familievernet i like stor grad som kvinner? Hvorfor går ikke menn til legen? Hvorfor er forventet levealder i Norge fem år kortere for menn enn for kvinner?

Fedre i familier med startvansker

I forbindelse med et spesifikt behandlingstilbud til mødre med svangerskapsdepresjoner, ble det tydeliggjort at også fedre i familier som opplever psykiske vansker i forbindelse med graviditet og fødsel kunne dra nytte av et spesifikt tilbud. Systematisert kunnskap om fedres reaksjoner, behov og betydning i denne situasjonen er fortsatt svært mangelfull. Reform har gjennomført et prosjekt med sikte på å samle kunnskap om og utarbeide en modell for et tilbud til fedre i denne situasjonen.

Temaheftet *Fedre i familier med startvansker* (Reform 2007) er basert på resultater fra prosjektet. Heftet inneholder erfaringer fra utviklingen av gruppetilbud rettet mot fedre i familier hvor partneren har svangerskapsdepresjon eller andre psykiske lidelser i forbindelse med svangerskap og fødsel. Prosjektet påviste nytten av å nå frem til fedre i familier med startvansker med et eget tilbud, og at dette påvirker den totale familiesituasjonen positivt.

Heftet *Fedre i familier med startvansker* kan bestilles gratis fra Reform – post@reform.no

Fedre og vold i et omsorgsperspektiv

Menn som oppsøker behandlingstilbud for voldsproblematikk er ofte fedre. Av menn som bruker vold mot sin partner er det flere som rapporterer at de også har brukt vold mot barn (Lycke og Molin 2002). Internasjonale studier antyder videre en større andel vold mot barn også fra menn som bruker vold mot sin partner. Vold mot barn er mer skambelagt og vanskeligere å snakke om. En del av volden mot barn blir ikke oppfattet som vold av voldsutøvere, men blir sett som en del av oppdragelsen. Vi har også nylig sett eksempler i media på at menn mener det er bra for barn «å få en ørefik». Ørefiker er vold, og vold utøves aldri av kjærlighet.

Når et barn eksponeres for fars vold, enten det er indirekte som vitne til vold mot mor eller gjennom at de selv utsettes for vold fra far, representerer ikke lenger far en trygg omsorgsperson for barnet. Det er høyst nødvendig å løfte inn et barneperspektiv når vi drøfter fedre og vold i et omsorgsperspektiv. Funn fra nyere nevrofysiologisk forskning viser at vold mellom foreldre påfører barna alvorlige skader. Opp til 40 prosent av barn som lever med vold i familien kvalifiserer for en diagnose innen psykisk helsevern (Alternativ Til Vold og Senter for krisepsykologi 2007).

Dette må få implikasjoner for temaet fars omsorg for barn relatert til voldelig praksis. Barn tar stor skade av vold i nære relasjoner, enten de utsettes direkte eller er vitner til vold mellom foreldre.

Gutter og vold

Menn utsettes for grov vold utenfor hjemmet. Kvinner utsettes for grov vold i hjemmet. Dette bildet fremkommer gjennom de undersøkelser som er foretatt om vold i Norge. Det som er bekymringsfullt ved dette er at gutter havner i en særstilling. De utsettes og eksponeres for vold både ute og hjemme. Vi vet at barn tar skade av å leve med vold i familien, både som ofre og vitner. Vi vet også at gutter har større risiko for å bli utsatt for vold utenfor hjemmet enn jenter. Hvordan påvirkes gutter av all denne volden? Dette vet vi lite om. Her trenger vi mer forskning og kunnskap, og gutteperspektivet må trekkes inn for å forstå mer av volden og dens virkninger.

Helsefarer – risiko og livsstil

Det er betydelige forskjeller på kvinners og menns helse – menn lever kortere mens kvinner er oftere syke. Selv om mansrollene er i endring, er det fremdeles forventninger til at mannen skal være sterk og ikke vise svakhet. Mange menn som blir alvorlig syke holder angsten for seg selv. Ofte venter de for lenge med å oppsøke lege, noe som bidrar til at hjelpen ikke når frem i tide. Behandlingsapparatet trenger mer kunnskap om hvilken betydning sider ved mansrollen har for hvordan menn håndterer og fremstiller sine helseproblemer. Dette mannsfokus på helse og sunnhet inkluderer i høyeste grad et fedreperspektiv. Fedre som omsorgspersoner har et ansvar utover det som berører individet mann, og omsorgsbegrepet bør inkludere kompetansen til å utøve egenomsorg like mye som omsorg for andre. Helsevesenet har ansvar for å tilrettelegge bedre for menn slik at forebyggende helsetjenester blir tilgjengelig for hele befolkningen.

Omsorgen for egne foreldre

I fortellingen om menns omsorg i et livsløp vil vi til slutt belyse den omsorg menn yter for egne foreldre. Eller rettere sagt – etterlyse kunnskap om denne omsorgen. Hvem setter i dag kjønn på seniorperspektivet? Hvem dokumenterer Eldres situasjon og går i dybden på temaer knyttet til ensomhet og eldreomsorg med blick for kjønnsforskjeller?

Voksenperspektivet

Syv av ti menn og kvinner i alderen 45 – 65 år, som har en eller to foreldre i live, gir praktisk hjelp og/eller pleie til sine foreldre, samtidig som de er yrkesaktive (Senter for seniorpolitikk 2007). Over halvparten av disse opplever det vanskelig å kombinere jobb og omsorgsforpliktelse. De ønsker seg bedre eldreomsorg, fleksible arbeidsgivere og langtidspermisjonsordninger. I en undersøkelse gjennomført av Fafo er det kun tre av ti som forteller sjefen at de er i en tidsklemme mellom omsorg for foreldre og yrkesaktivitet. Allerede i dag er det svært mange seniorarbeidstakere som hjelper foreldrene sine. Om 20 år kommer en kraftig vekst i antall eldre over 80 år. Seniorarbeidstakerne i skvis mellom omsorg og yrkesliv kommer til å bli stadig flere.

Forsker Heidi Gautun ved Fafo jobber med forskningssprosjektet «Den offentlige eldreomsorgens betydning for yrkesaktivitet blant våre eldre arbeidstakere». Hun undersøker om seniorenes yrkesaktivitet i noen grad påvirkes av innhold og omfang på offentlige tjenester til deres foreldre. 70 prosent av de spurte i alderen 45 – 65 år gir praktisk hjelp og/eller pleie til foreldrene, samtidig som de er yrkesaktive. 56 prosent av disse igjen har i løpet av det siste året opplevd det som vanskelig å kombinere omsorgsforpliktelsene med jobben.

Gautun framhever tre typer av politiske virkemidler som kan diskuteres for å gjøre det lettere for de som står i klemma mellom jobb og hjelpetrengende foreldre:

- Pleie og omsorgstjenester: Et bredere og mer mangfoldig tilbud. Mer fleksible tjenester og nye tjenesteformer, som f. eks. kjøring til og fra lege og offentlige kontorer.
- Økonomiske støtteordninger: Rett til å ta fri et visst antall dager per år med lønn for å yte omsorg til foreldre. Rett til langtidspermisjon med lønn for å yte omsorg til foreldre, etter samme modell som permisjon til småbarnsforeldre.
- Fleksibel arbeidsplass: Mulighet til å forskyve arbeidstid og jobbe deltid i perioder. Forståelse og aksept for situasjonen på arbeidsplassen, og velferdspermisjonsordninger knyttet til omsorg for egne foreldre.

(Senter for seniorpolitikk 2007)

Mannsperspektivet

Levekårsundersøkelser viser at kjønnsforskjellen er beskjeden når det gjelder uformell omsorg. Andel omsorgsyttere er like høye blant menn som blant kvinner. Det er imidlertid klare aldersvariasjoner. Middelaldrende kvinner gir mer omsorg til andre husholdninger enn middelaldrende menn gjør, mens forholdet er omvendt blant unge. Kvinner generelt yter mer omsorg enn menn til egne foreldre, mens menn yter mer hjelp enn kvinner til andre persongrupper (venner og øvrig familie).

Går vi inn og ser spesielt på hva kvinner og menn med egne barn yter av ulønnet hjelp til egne foreldre, oppdager vi et annet mønster. Tall fra 2002 viser at blant foreldre med barn mellom 0 og 6 år, oppgir 17 prosent av mennene og 11 prosent av kvinnene at de gir regelmessig ulønnet hjelp til foreldre (SSB Statistikkbanken). Blant foreldre med barn mellom 7 og 19 år er fordelingen 24 prosent for menn og 17 prosent for kvinner. Ser vi på hvor mange timer per uke det ytes hjelp til foreldre, er det slik at småbarnsmødrene yter 3 timer mens mengden hjelp som ytes av menn med barn mellom 0 og 19 år og kvinner med barn mellom 7 og 19 år ligger på 2 timer. Det kan synes som arbeidsdelingen i forhold til ulønnet omsorgsarbeid mellom kvinner og menn med egne barn går i litt ulike retninger. Kvinner tar i større grad hånd om omsorgen for egne barn, mens menn tar i større grad hånd om omsorgen for foreldre.

Konklusjonen

Er fedre blitt mer eller mindre viktige i dag? Er menn gode omsorgspersoner? Hvilke konsekvenser får et økende antall samlivsbrudd for nye farsroller? Hvordan påvirkes ulike farsroller av et økt mangfold i måter å organisere familie på?

I publikasjonen *Far gjør* fremkommer det at stadig færre menn blir fedre, samtidig som fedre i stadig økende grad ønsker og krever å få utøve omsorg for sine barn. Hva betyr dette for viktigheten av far og farskapet? Betydningen av nye, omsorgsfulle farskap vil i stadig økende grad gjøre seg synlig i årene som kommer. Gevinster for fedrene selv, likestillingen av kjønnene i arbeids- og familieliv og ikke minst for barns relasjoner til fedre og andre omsorgspersoner vil vise seg. Reform ser derimot med bekymring på hva det faktisk er at stadig færre menn får ta del i farskapet vil bety både for utviklingen av farskapet, maskuliniteten og menns livskvalitet.

Omsorg handler om kompetanse, ikke evner – og menn og kvinner trenger i like stor grad kompetanse for å yte god omsorg. Dette krever en likestilt tilrettelegging og habilitering. Reform mener å påvise et manglende system og en manglende kultur for integrering av far i forberedelser til foreldreskapet. Hvilke omsorgsfunksjoner fedre i dag fyller overfor sine barn, sine foreldre, annen familie og venner har vi mangelfull informasjon om. Vi ser imidlertid tydelig at menns muligheter til egenomsorg er mangelfull og begrenset, noe som er bekymringsverdig i et farskapsperspektiv. Økt fokus innen forskning, politikkutvikling, arbeidsledelse og helsevern på farskapets rammevilkår og innhold vil kunne gi menn nytt rom til å definere gode, omsorgsfulle farskap. Fedre må videre ha rett til omsorg for og ikke kun samvær med barn etter samlivsbrudd. Denne retten ivaretas ikke i dag, og det skaper hindringer for fedres livskvalitet – og for barns beste.

Nye impulser til utformingen av farskap kommer til fra nye grupper av fedre i Norge innenfor minoritetsgrupper av både seksuell og etnisk/kulturell art. Hvordan ulike måter å tenke om eller utøve farskap på utøver påvirkning på hverandre, gjenstår å studere og diskutere. Men at farskap i Norge i dag er et mangfoldig felt i hurtig bevegelse råder det liten tvil om.

Far – en viktig rolle å spille

Det å bli far er altså ikke lengre noe som følger automatisk av det å være mann. Det handler i 2008 om så mye mer enn å ha forplantningsevne eller ikke – ikke minst handler det om individuelle og strukturelle valg. Her må menn på banen for å definere sin rolle som sosiale individer og sosial gruppe – som kjønn. Denne defineringen må gjøres ut ifra tydelige sammenhenger mellom kjønn og rollen som far, ikke bare i forhold til rettigheter og ansvar men også gjennom et eierskap til omsorgsbegrepet. Hvis dette eierskapet gjelder et synkende antall menn, slik det ser ut for, står vi overfor store utfordringer knyttet til mannlige identitet. Reform mener farskapet blir et stadig viktigere felt for mannlige engasjement, og en arena der menn har alt å vinne på å kreve sin rett og vise sitt ansvar – gjennom omsorg.

Når vi har sett på fedres omsorg i et livsløpsperspektiv, finner vi store hull i kunnskapen om hvordan fedre yter omsorg for sine barn etter småbarnsperioden. Hvorfor fedre tilsynelatende er lite på banen i oppfølging av barnas utdanning i perioden mellom barnehage og de høyere trinn på ungdomsskolen, har vi mangelfull kunnskap om. Vi vet videre lite om hvordan skolebarn og tenåringer nyttegjør seg av sine fedre i tiden mellom foreldremøtene. Skyldes dette trange definisjoner av hva omsorg er? Er tradisjonelle mannlige måter å engasjere seg i barn og nære omgivelser på definert ut av rådende forståelser av omsorg? Fører endrede rammebetingelser for farskap til endring i mønstre for tidsbruk og omsorgsutøvelse? For å få et helhetlig bilde av fedres omsorg trenger vi mer informasjon om samspillet mellom barn og fedre gjennom hele livsløpet, fra graviditeten til graven. Slik ny kunnskap vil også kunne bidra til nye definisjoner og debatter omkring hva omsorg er og hvordan den best kan ytes.

Kilder

Aljarroudi, Abdelhaqim (2001) Innvandrerfedre og barneoppdragelse, hovedoppgave i flerkulturell og utviklingsrettet utdanning, Høgskolen i Oslo

Aftenposten (24.10.2006) «I Norge triller de gjerne barnevogn», <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1506130.ece>

Alternativ Til Vold og Senter for Krisepsykologi (2007) «Voldsutøvende fedre og omsorg», bulleteng nr. 5 i prosjektet Barn som lever med vold i familien, www.krisepsyk.no

Barns sosiale utvikling, www.barnssosialeutvikling.no

Bufetat (2007) Fakta-ark fosterhjem, <http://www.fosterhjem.no/Aktuelt/Fakta-ark+fosterhjem++opdatert+november+2007.9UFRrO3U.ips>

Foreningen for fangers pårørende, www.ffp.no

Foreningen 2 Foreldre, www.f2f.no

Fredrikkes Hage (2005) Fedres deltakelse i barn og unges hverdag – en undersøkelse blant noen skoler i Nord-Trøndelag, http://www.kun.nl.no/upload/Enkel_analyse_pappa.pdf

Grambo, Bente (2000) Far og fange, hovedfagsoppgave i kriminologi, Universitetet i Oslo

Gullriset (2007) <http://www.sanitetstkvinnene.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=901>

Hobson, Barbara og David Morgan (2002) «Introduction» i Barbara Hobson (red.) 2002 Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of Fatherhood, ss. 1-21, Cambridge University Press

Holter, Øystein Gullvåg, Helge Svare og Cathrine Egeland (2008) Likestilling og livskvalitet 2007, AFI-rapport 1/2008, Arbeidsforskningsinstituttet, Oslo

Kjelvik, Julie (2007) «Bare halvveis i satsingen på barns psykiske helse», <http://www.ssb.no/vis/samfunnspeilet/utg/200703/06/art-2007-06-19-01.html>

Landsforbundet mot stoffmisbruk, www.motstoff.no, støttetelefon 815 00 205

Lohne, Ylva (2006) «Lettest for fedre å ta seg fri fra jobb», http://www.ssb.no/vis/magasinet/slik_lever_vi/art-2006-10-26-01.html

Lycke, Håkon Sverre og Pål Kristian Molin (2002) «Jeg er ingen voldsmann – voldsutøvende menn som kontakter Alternativ til Vold» i Marius Råkil (red.) 2002 Menns vold mot kvinner. Behandlings- erfaringer og kunnskapsstatus, Universitetsforlaget, Oslo

Mannspanelet (2007) «Menn og omsorg», <http://www.mannnett.no/Hoved/uttalelser/uttalelser.htm>

NAV (2007) «Fedre tar mer av foreldrepengekaken», <http://www.nav.no/805368334.cms>

Reform – ressurscenter for menn (2006) Får far lov?-barne-loven og omsorgsdeling i et likestillingsperspektiv, rapport fra Humanistisk Prosjektsemester

Reform – ressurscenter for menn (2007) Fedre i familier med startvansker, temahefte fra Reform nr.1 (2007)

Senter for seniorpolitikk (2007) «Eldreomsorgen viktig for seniorers yrkesaktivitet», <http://www.seniorpolitikk.no/eldreomsorgen-viktig-for-seniorers-yrkesaktivitet-.530793-72662.html>

Sheehan, Jim (1999) «Liberating Narrational Styles in Systemic Practice» i Journal of Systemic Therapies vol. 18 nr. 3, ss. 51-68

Skarsaune, Elise (2006) Mann og muslim i »Likestillingslandet», masteroppgave i religionshistorie, Universitetet i Oslo

Skrede, Kari (2004) «Færre menn blir fedre» i Økonomiske analyser 6/2004, ss. 57-68

Skrede, Kari (2005) «Foreldreskap i forandring – færre menn blir fedre» i Tidsskrift for kjønnsforskning nr. 2/2005, ss. 4-22

TNS Gallup (2003) Tilfredshet med svangerskapsomsorgen i Norge, brukerundersøkelse utført på vegne av Sosial- og helsedirektoratet

SSB Befolkning, www.ssb.no/befolkning

SSB Statistikkbanken, emne 03 tabell 04450, <http://statbank.ssb.no/>

SSB (2002) «Mer tid til fritidsaktiviteter», <http://www.ssb.no/vis/emner/00/02/20/tidsbruk/art-2002-05-13-01.html>

SSB (2006) «Én av fire opplever manglende tilbakemelding», <http://www.ssb.no/vis/emner/06/02/arbmiljo/main.html>

SSB (2007) «Tre av fire barn bodde med begge foreldre», <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/>

SSB (2008) «Demografisk bilde av norske barn», http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2008/bef/

Walle, Thomas Michael (2005) «Minoritetspappaer i fedrekvotens tidsalder» i Tidsskrift for kjønnsforskning nr. 2/2005, ss. 112-115

Aagestad, Cecilie og Trine Eiken (2007) «Arbeidsliv og familieliv i konflikt», <http://www.arbeidshelsen.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=3377>

Reform

– ressurscenter for menn

Reform – ressurscenter for menn er et nasjonalt senter for kunnskap om menn. Virksomheten skal fremme menns perspektiver i den offentlige debatt om likestilling og kjønnsroller. Reform arbeider for å forbedre menns livskvalitet. Ressursentret initierer og deltar i en rekke ulike prosjekter rettet mot menn, både nasjonalt og internasjonalt, samt bistår menn lokalt med ulike hjelpetilbud. Reform er organisert som en stiftelse og mottar sin økonomiske grunnbevilgning over statsbudsjettet fra Barne- og likestillingsdepartementet.

For nærmere informasjon,
se våre nettsider
www.reform.no

Informasjon og spørsmål vedrørende
Far gjør – perspektiver på menn og omsorg i Norge kan rettes til:

Reform – ressurscenter for menn
Daglig leder Ulf Rikter-Svendsen
Postboks 28 Sentrum
0101 Oslo
Tlf: 22 34 09 50
Mail: post@reform.no
www.reform.no

Foto: erestock.com

ISSN 1504-9264

reform
RESSURSSENTER FOR MENN